

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

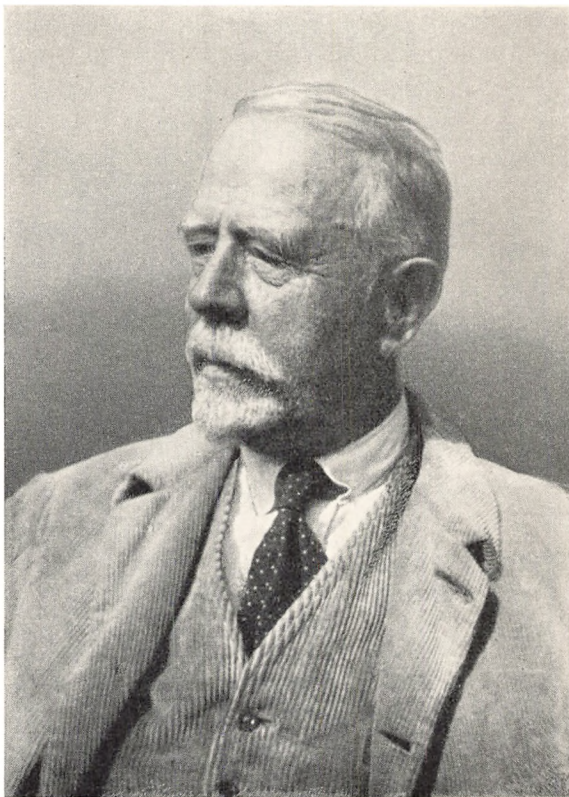
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Johan Rohde: Erindringer
fra min Barndom
i Randers

FORENINGEN FREMTIDEN

ERINDRINGER
FRA MIN BARNDOM
I RANDERS

Fotografi af Johan Rohde fra 1934, det Aar
han nedskrev de følgende Erindringer.

ERINDRINGER
FRA MIN BARNDOM
I RANDERS

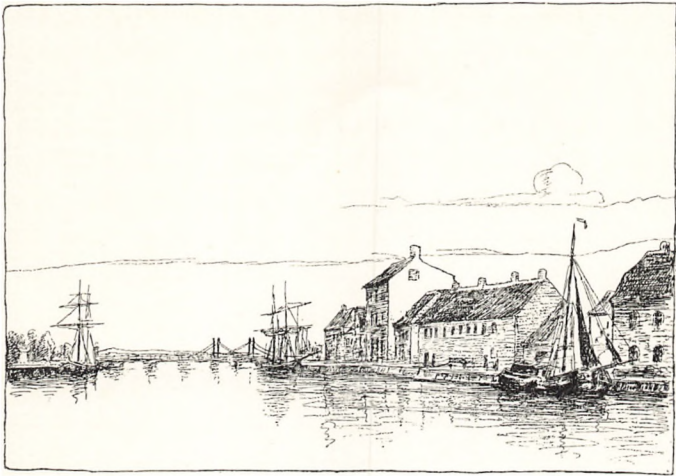
Af Johan Rohde

FORENINGEN FREMTIDEN
KØBENHAVN

1956

Fotografi af Johan Rohde som niaarig.
Fotografi fra 1865.

Randers Havn. Tegnet ca. 1905.

I MIDTEN af det 19. Aarh. – 1. November 1856 – saa jeg Dagens Lys i den gamle By Randers. Randers var dengang en af Jyllands tre store Byer, de to andre var Aarhus og Aalborg, men paa Grund af en Velstandsperiode hundrede Aar tidligere, der brat afsluttedes, havde Byen bevarret mere af sit gamle Præg end disse.

Byen Randers ligger jo ret langt inde i Landet og har ved Jyllands store Aa en malerisk Beliggenhed, bygget op ad det temmelig stejle Klintebjerg, der paa Toppen kronedes af tre store Vejrmøller – Byens Vartegn. Stod man oppe paa Klintebjerg og saa ned over de mange hyggelige, røde Tegltage, endte man nede ved Bakkens Fod ved den venlige Gudnaa, der løb imellem grønne Enge og tætte, høje Rørskove. Aaen dannede her udenfor Randers ligesom et helt Delta med mange smaa Øer af forskellig Form for-

bundne ved tre Broer, af hvilke den længste var den gamle Sønderbro, der paa Midten bar fire høje, svære Jernsøjler med korinthiske Kapitæler i Toppen, hvorfra der til begge Sider hang solide Jernkæder. Det var en Rest fra gamle Dage, da man ønskede at hejse Broklapperne op til Værn mod Fjenden. Øst for Byen videde Engene sig ud til en bred Dal, yderst frugtbar med rige Landsbyer hvor Engene hørte op, og Syd for Aaen var hele Landet saa fladt, at man ude i Kimingen anede Havet.

Mod Vest derimod havde Landskabet en anden Karakter, Dalen snævrede sig ind, og yderst ude saa man Aaen som en lille lys Stribe bane sig Vej imellem Hedebakkerne inde fra Hjertet af Jylland. Det var et saare smukt Landskab, der her udbredte sig for Øjet. Mangen Gang har jeg, naar jeg saa ud derover, mindedes Kampagnen ved Rom. Den havde de samme rolige, storslaæde, enkle Linier.

Randers var altsaa endnu i Slutningen af Halvtredserne og Begyndelsen af Tredserne – da min Barndom faldt – en meget gammel By; midt ned igennem den gik en lang, bred Gade, som under mange Navne gik lige fra Nord til Syd; det var en Del af den fordums Hærvej, som endnu i Dag kan følges lige oppe fra Limfjorden og ned til Ejderstrømmen. Til begge Sider for denne Gade udgik et Virvar af snævre Gyder og Stræder og Smaagader brolagte med toppede Brosten oftest uden Fortoug og med en Rendesten i Midten. Husene i disse Gader var, med en enkelt Undtagelse, alle af Bindingsværk fra det 17. og 18. Aarhundrede. Havde de flere Etager, skød den overliggende sig en Fod frem, hvilende paa udskaarne Konsoller. Ofte var ogsaa selve Bindingsværksplankerne udskaarne eller udskaaret Træværk indlagt i Murene, og disse var ofte

opmurede i sindrige Mønstre. Op til de ligeledes kunsthærdigt udførte Døre førte Stentrapper med Gelændere, og foran Husene var Reposer med grønne Bænke, hvor Ejerne kunde nyde Hvilen og hilse paa Forbipasserende. Vinduerne var smaa; store Butiksvinduer kjendtes endnu ikke. Det eneste moderne i Byen var pudsigt nok Gasbelysningen, som Randers fik som en af de første Byer her i Landet, endog længe førend selve Hovedstaden.

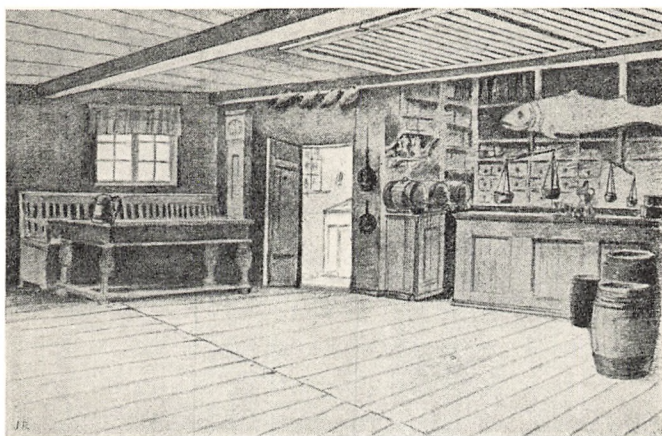
Brogede var Husene imidlertid ikke, idet Husejerne havde faaet for Skik hvert andet, tredje Aar at overmale Façaderne med graa og lysebrune Oliefarver, formodentlig for bedre at kunne konservere deres Ejendomme. Skønssomt imod de ofte sirlige og smukke, gamle Bygninger var det jo ikke, men disse enstonige Farver paa alle Husene gav alligevel Gaderne et ganske harmonisk og fornemt Præg. En fin Afveksling kom der af og til, naar Husrækken afbrødes af en Havemur eller et frønnet Plankeværk med store, grønne Trækroner ovenover. Paa sine Steder var der endnu ind i Halvfjerdserne Rækker af klippede Lindetræer foran Husene. Fire, fem smaa eller større Torve bragte ogsaa Afveksling, og paa flere af disse var der offentlige Brønde med gammeldags Vandpumper ovenover, hvor mange af Byens Beboere hentede Vand i store Spande, som de bar i det grønmalede Aag over Skuldrene. Især ved Aften var disse Brønde yndede Samlingssteder for Byens Piger og Karle, saa her ofte udfoldede sig et broget Folkeliv.

Skønt der ellers ikke længere var meget Liv og Driftighed i Byen – mange store Gaarde laa nu øde hen fra Velmagtsperioden i det 18. Aarhundrede, da der var Kjøbmænd, der havde tyve-tredive Skibe paa Søen – var der

dog i min tidligste Barndom enkelte Kjøbmandsgaarde tilbage, som endnu stod i deres fulde Glands. Een af dem, nemlig min Bedstefaders, hvor det hørte til mine bedste Barndomsfornøjelser at lege, og som var meget typisk, husker jeg særdeles vel.

Ude fra Gaden var der ikke noget særligt at se, Huset lignede et almindeligt Beboelseshus. Ad en Stentrappe kom man op til Gadedøren, og idet man aabnede den, ringede en stor Klokke, der hang over den. Man stod saa i et meget stort Rum paa seks-otte Fag, det var »Udderstuen«; straks til venstre under Vinduerne og fortsættende sig langs Sidevæggene stod nogle store Slagbænke – flere Steder var det Pigernes Soveplads. Foran Bænkene var et vældigt Ege-træsbord med svære Kugleben; herved nød Karlene deres Maaltider af et fælleds, brunt Lerfad; Træskeerne, som de brugte, blev – naar de var slikket rene – gjemte i en stor Skuffe sammen med Knive og Gaffer. Paa Bordet stod altid en stor Træmugge med Laag, der rummede et Par Potter, fyldt med Øl, som enhver, der kom ind, kunde drikke af. I Krogen modsat Bordet var i Muren en Jern-dør en Meter i Kvadrat, der førte ind til et Fyrsted, hvor der blev fyret stærkt, idet Varmen skulde søge helt op til en Del af Tagloftet, der var belagt med Mursten og havde en Murstensudbygning, der kaldtes »Grisen«, og hvor Varmen koncentreredes. Det var nemlig Maltloftet, hvor det vaade Korn blev udbredt, for at det kunde spire.

Til højre for Indgangsdøren var der ligeledes Slagbænke, og helt henne i Bunden var den ganske lille Butik med Varer. Over Disken var der hængt en kæmpemæssig i Træudskaaren Lax, hvorunder Vægtene med Messingskaale vare anbragte; hen under Loftet hang et Træstakit, som

Bedstefaderens Købmandsbutik. Tegnet efter Hukommelsen ca. 1910

om Søndagen, naar Boutikken skulde være lukket, sloges ned til Disken og laasedes af. Bag Disken vare Varehylder, og paa disse laa Ankere med Brændevin og andre Spirituosa, og ved Siden stod Snapseglass, som Kunden kunde benytte. Paa Disken laa et Stykke Kridt til at føre Regnskab. Paa Gulvet fandtes store Kasser og Tønder med Salt og forskelligt Slags Frø, Ærter o. a., og under hele Loftet hang Dunke, Krukker, Leer og Strygepinde til Leer, Stegpander og alle mulige andre lignende Ting. I et Hjørne af Stuen stod et stort, gammelt Bornholmeruhr med Sol og Maane og et gængende Skib for fulde Sejl.

Skraas overfor Indgangsdøren i den modsatte Væg var Indgangen til Købmandens lille Kontor og Dagligstue, begge forsynede med et lille Vindue med Gardin for – var der ingen af Folkene i Boutikken, naar Klokkeren lød, kunde man se Gardinet blive trukket til Side, og min Bedstemoder eller en af Døtrene kom ud og betjente Kunden.

En lang, brolagt Gang førte ud til det ligeledes brolagte Kjøkken og derfra ud i det meget omfangsrige Gaardsrum, der var uregelmæssigt omgivet med en Mængde forskellige Bindingsværksbygninger, der for en Del paa den øverste Etage havde et aabent Galleri: de saakaldte »Svale-gange«, hvor Husets kvindelige Beboere kunde udføre forskellige huslige Hverv.

Den første Bygning, man mødte, var for en Dreng noget eventyrligt. Det var Brænderiet, hvor Brændevinen tilvirkedes. Det optog i hele Stueetagen et meget stort Rum, fyldt med vældige, høje Mæskekar, imellem hvilke slyngede sig et Virvar af Kobberrør og Retorter, som udgik fra det store Fyrsted, og Messinghaner, hvorfra Livselixiren dryppede ned i Beholdere, og i hele Rummet stod der en Duft af Spiritus, Kommen, Malt og andre Ingredienser; her regerede Brænderikarlen, der gik rundt som en Troldmand og drejede paa Hanerne.

Skraas overfor var Kostalden med en Snes Køer, som fik deres meste Næring af Bærmen fra Brænderiet, – og derfor stod og vaklede i en permanent Rus – og Mælkestuen, som en af de væne Døtre havde under sig, og hvorfra hun solgte Mælk og Fløde.

Længere henne i Gaarden laa de udstrakte Hestestalde, en mindre til min Bedstefars egne Heste og Gæstestalden, der kunde rumme mindst et halvt hundrede.

Saa var der Salteriet, hvor Kød blev nedlagt og saltet for Export, Lysestøberiet, hvor der blev støbt Tællelys, og endelig selve Pakhusene, hvor Høloftet og navnlig Kornlofterne spillede Hovedrollen. De store Mængder af tørsket Korn, der laa paa disse, maatte for at kunne konserveres nemlig stadig »kastes«, og der var derfor altid en Del

daglønnede i Arbejde dermed. Hvor stor og indholdsrig Gaarden var, kunde man se deraf, at der levede Maare i den, som om Aftenen luskede omkring paa Tagenes Mønstre. Og saa manglede der endda, hvad mange andre Købmænd havde: en Tømmerplads.

Foruden ret omfattende Handelsvirksomhed havde min Bedstefader nogle Skibe – Skonnerter som bragte Kjød, Smør og Korn til England og hentede Kul hjem – og endvidere udenfor Byen nogle Marker, hvor han avlede Byg, Hvede og Raps. Han stod da ogsaa op om Sommeren i hvert Fald klokken fire, og naar Karlene, hvoraf der var flere, vare satte i Arbejde og extra daglønnede antagne – saadanne mødte man om Morgenen nede ved Havnen, hvor Indbyggerne hentede deres extra Arbejdskraft – kom han hjem og fik sig en solid Morgenfrokost med solide Snapse til – han var jo ikke Brændevinsbrænder for ingen Ting. Efter Middagen en Middagsøvn og om Aftenen efter en stærk Romtoddy tidlig til Sengs.

Til daglig Brug var der ikke meget Liv i denne Forretning, og Boutik og Gaard, Stald og Lofter var den herligste Tumbleplads for Børnebørnene og deres Kammerater; vi elskede at komme derned, som det hed – Gaarden laa ved Havnen og Aaen – og lege de utallige Lege, Gaarden med alle sine Smuthuller gav Anledning til. –

Men om Lørdagen var Billedet forandret, da var der ikke Plads for Børn. Fra tidlig om Morgenen begyndte Bøndervognene at rykke ind. Karlene, som havde med Staldene at gøre, stod parate til at tage imod. Det var alle malede Fjællevogne uden Fjedre med Sæder tæt besatte med Mænd og Koner. Mændene kom hurtigt af Vognen, men for Damerne var det vanskeligere. Karlen hentede en

lille Trappetige med et Par solide Jernkroge paa Enden, disse blev slaaede om Vognens Fading, og gravitetisk stege Koner og Piger ned som store Bylte indpakkede i Kaaber, Shawler og Tørklæder; naar de var komne ned, plejede de at sætte sig paa Hug ved Siden af Vognen holdende sig ved den med Haanden og besørge sig, inden de gik ind i Gæstestuen og fik det megen Tøj af. Her blev de modtagne af Konen i Huset og hendes Døtre; paa det store Bord i Stuen stod en dampende Kobberkedel med Kaffe, ved Siden en Klukflaske med Brændevin, og nu blev Kopperne fyldte og tømte mange Gange; ogsaa Mændene fik sig en Omgang, men holdt sig mest til Flasken. Alt dette var naturligvis gratis.

Gik nu Handelen i stor Travlhed og Trængsel. Kornet blev, naar det var undersøgt paa Kornvægt, vejte paa en stor Vægt i en af Portene – der var hele tre saadanne – Prisen opskrevet med Kridt paa Disken og, naar Betalingen havde fundet Sted, visket ud med Haanden. I den ene Ende af Udderstuen stod to Koner, klædt i hvide Forklæder og hvide Armbind, med et mægtigt Trækar foran sig. De modtog Smørbøtterne, efterhaanden som de vare vejede paa Bismeret, og kastede Indholdet ned i Karret, hvorpaa de med Hænder og Arme æltede alt det forskellige Smør sammen – man kjendte jo ikke dengang til Andelsmejerier, og Smørret fra den ene Gaard lignede ikke det fra den anden, der var stor Forskel i Kvalitet og Farve – nu blev det altsaa æltet sammen til en homogen Masse og derpaa saltet ned i Tønder, som en Bødker stod parat til at slaa til, saa at det lige kunde exporteres.

Naar Bonden havde solgt sine Sager, faaet sig en extra Snaps, og hos »Korrekonen« – som den gamle Brødhand-

lerske kaldtes, der hver Søndag indfandt sig med sine bugnende Kurve – faact sig et Par Bakkelsebrød (en Slags Wienerbrød), saa han sig om, om der var noget, han eller Konen havde Brug for; men saa skulde han ogsaa lidt ud i Byen, hvis mange Værtshuse ventede paa ham.

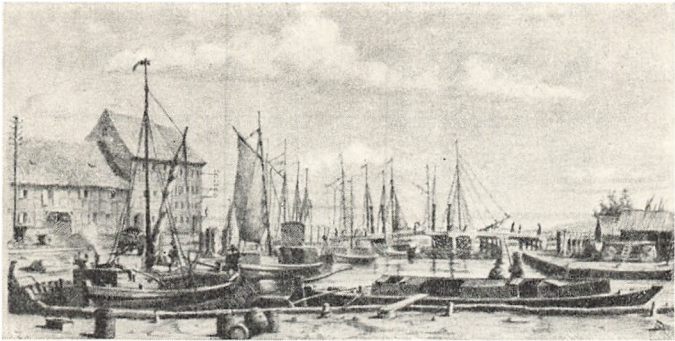
I Løbet af Dagen var Staldene fulde af Heste, Gaardene af Vogne, og ofte maatte man benytte et Stykke af Gaden med for at faa de sidste anbragte. Men naar det lakkede mod Aften, svingede hele Vogntoget ned igennem Byen, og af Sted gik det i Kapkørsel med en saadan Piskeknalden, Raaben og Syngen, at det ikke gav de gamle flanderske Kermesser noget efter i Lystighed.

Paa den Tid, jeg her taler om, var Trafikmidlerne endnu meget primitive. Samfærdselen til de omliggende Købstæder: Grenaa, Mariager, Viborg og Aarhus besørgedes af Diligencer til højst seks Passagerer, en enkelt Gang med en saakaldt »Bivogn«, indtil Jernbanen mellem Aarhus og Randers i 1862 aabnedes og bragte noget større Trafik. Gods og Varer transporteredes omkring af de store Fragtvogne med udspændte Lærredstelte over samt af en Del Smaaskibe, som kunde passere op gennem den dengang ikke ret dybe Fjord og Aa, hvortil midt i Halvtredserne kom en lille Dampet mellem København og Randers. Paa den vestre Side af Sønderbro laa den saakaldte »Tørvebrygge«, og der var i den isfri Tid en ret livlig Fart med de saakaldte »Kaage«. Det var meget store, flade Pramme tit indtil hundrede Alen lange med en lille Kahyt i Forstavnen til Prammændene og brede Gangbrætter paa Siderne, hvorpaa disse ved Hjælp af lange Stænger stagede Prammene op mod Strømmen, paa de værste Steder afløst af Heste, som gik inde paa Bredden. Disse Kaage bragte Stykgods,

som kom med Skibene fra København, eller Varer fra de Randers Købmænd ind til det indre Jylland til de mange Bedesteder, som dengang fandtes ved Gudenaen, og helt op til de store Søer ved Himmelbjerget og Silkeborg. Tilbage til Randers kom de meget let og hurtigt med Strømmen rigt ladede med Træ fra de mange Skove eller med Tørv fra Moserne eller brændte Mursten fra alle Teglværkerne.

Skønt der nu i Almindelighed ikke var meget Liv paa Gaderne – Cykel og Bil var jo endnu ikke opfundne og udenfor Arbejdsvogne saa man til daglig ikke mange Køretøjer; en enkelt Gang en gammel Præstegaardskaret høj som et Hønschus med flere Trappetrin op til; en meget sjælden Gang oplivedes Gaden ved, at et Firspand med Blækere som en Hvirvelvind kom farende gennem Byen ude fra en af de store Herregaarde – var Gadelivet alligevel ikke saa kedeligt for Beboerne; der var en vis Gemytlighed over det, mange Steder stod der, som sagt, grønne Bænke udenfor Husene, hvor de Passerende fik en Passiar paa Vejen, Tiden var jo ikke kostbar. Jeg husker, at man gik sjældent forbi Bomuldsvæver Levys Hus, uden at den gamle, elskværdige Jøde kom løbende midt ud paa Gaden, tog en i Frakkeopslaget: »Nu skal De høre!« og saa opvartede han med en af de spøgefulde Historier eller vittige Indfald, som Jøderne dengang gerne havde paa Lager.

Mange kuriøse Personer, helgale eller halvgale, som nu tildags holdes indenfor Hjemmets Mure eller paa Anstalter, fik paa den Tid Lov at færdes frit, og mange af dem var navnlig til Morskab for Ungdommen. En af de mærkeligste, som ingen ældre Randrusianer glemmer, var en gammel Herre, som gik under det løjerlige Navn »Mes-

Torvebryggen med Kaage i Forgrunden og den gamle Sonderbro
i Baggrunden. Tegnet i Firserne.

sias«. Hans egentlige Navn var Kaspersen, og han var nok en fjern Slægting af min Mor. Han var meget rig og ejede en stor Kjøbmandsgaard. Min Mor har fortalt mig, at han i sine unge Dage begyndte som Kunstmaler, men ikke fik en Medaille, han havde ventet, for et af sine Billeder, hvorover han blev ganske vanvittig; hun havde set hans Stue helt behængt med Malerier, imellem hvilke et meget stort dækket af et sort Klæde, som ikke maatte røres: det var det, der havde været Aarsagen til hans Vanvid.

I mine Drengaar var han en meget gammel Mand, høj og svær, med store, kongelige Træk, som en af de franske Bourbonner, med det lange, hvide Haar ned ad Nakken, overskygget af en mægtig, høj Hat af gammeldags Facon, og hele hans Dragt var fra Begyndelsen af Aarhundredet: en fin, blaa Kjole med Guldknapper, en kulørt udskaaert Vest med et stort, hvidt Kalvekrøs og under Silkevesten et bredt, rødt Silkebaand, med et Utal af Guldsigneter. Om Sommeren over Skoene og de hvide Strømper snævre,

gule Nankingsbenklæder med Stropper. Om Vinteren bar han en pragtfuld, blaa Kappe med Slag, hvormed han malerisk drapperede sig. I dette Kostyme skred han majestætisk midt op gennem Gaderne, standsede en Gang imellem ved et Hjørne og tog frem af sin Brystlomme et stort Dokument, hvis Indhold han med høj Røst oplæste. Det var en Proklamation rettet til Kejseren af Østrig, Paven i Rom eller en anden højtstaaende Potentat. Naar det var oplæst tilstrækkeligt, drog han højtideligt op til Posthuset og overleverede det egenhændigt til Postmesteren.

Han var jo nok den ejendommeligste af de mange Originaler, af begge Køn, som i min Barndom fandtes i Randers, men tillige med disse var ogsaa fulde Folk Genstand for Ungdommens Ubarmhertighed. Særlig om Lørdagen var de ret almindelige, og det var naturligvis en Fest for os Børn, naar Vægterne hentede en fuld Mand paa en Stige eller en Trillebør. Man truede de smaa Børn med, at de kom paa Stigen, hvis de ikke var artige.

Man maa dog ikke tro, at saadanne i den ene eller anden Henseende belastede Individuer var ene om at bringe Liv i Gadebilledet i Datidens Randers. Mange mærkelige Folk, hvis fremmedartede Udseende nok kunde sætte en Drengs Fantasi i Bevægelse, kom vandrende til fra Syden: Gøglere, Handlende, Bissekræmmere. Hvert Foraar gæstedes Byen af Ungarere eller unge Mænd fra Siebenbürgen med Musefælder eller andre lign. Ting af Staaltraad, som de lavede paa Vejen og drog rundt og solgte. Paa samme Aars-tid havde man ogsaa Fornøjelse af at modtage de svenske Piger, et Par Dalkuller, der muntert kom trækkende med en stor, tohjulet Kærre fyldt med svenske Spaankurve, som de havde rig Afsætning paa, og som de paa deres Vandring

op igennem Landet fornyede af det medbragte Materiale. Af disse svenske Piger kom der ikke saa faa. Af og til kom der italienske Gipsere, med deres tre til fire Alen lange Bræt paa Hovedet, belæsset med alle deres Herligheder, blandt hvilke aldrig manglede en lille Napoleon med trekantet Hat, Garibaldi med korslagte Arme eller de andre kendte Smaafigurer, som stod paa Folks Komoder og Kakkelovne. Man kunde ogsaa møde en lille medynkvækkende Savoyarddreng, der i sine fattige Klæ'r var kommet vandrende helt nede fra Savoyen eller Schweiz, drejende paa sin lille, morsomme Lire og med sit Murmeldyr i en Kasse under Armen. Hans Modsætning var den stolte Bjørnetrækker – hvis Hjem laa i Pyrenæerne – iført Baskerhue med den lille, sorte Bjørn, som kunde trippe omkring paa Bagbenene, medens han spillede paa Klarinet eller Sækkepibe. Saa var der »de Bremer Stadsmusikanter«, som kom nede fra Nordtyskland og forlystede de forskellige Gaarde med Blæsemusik og gik under Navnet »Hannoveranerne«.

En Gang imellem, men for Resten ikke ofte, fik Byen Besøg af Tatertrupper; i Reglen var det nogle usle, elendige og fattige Stakler, der kom som Skærslibere eller Keldflickere. Dog husker jeg en Gang en meget anselig Bande paa et halvt eller helt Hundrede Stykker, som sjakrede med smaa udenlandske Heste, og en Høvedsmand, der gik om i Byen med en lang Stav med en Sølvkugle paa Toppen, og som de kaldte for »Zigeunkongen«; han havde imidlertid Penge, hvilket han ikke lagde Skul paa. En enkelt Skærsliberfamilie satte Bo i Byen og dannede senere en Cirkus, som rejste rundt i Danmark, Sverige og Norge og vistnok eksisterer endnu.

Et smukt og morsomt Syn var det om Efteraaret henimod Mortensaften, naar Gaaseprangerne kom med deres store Gaaseflokke, som de havde samlet oppe i Himmerland og Salling og nu skulde afsætte i det mere velhavende Østjylland. Man hørte Flokken, længe før den kom, og naar den endelig viste sig, fyldte den Gaden fra Hus til Hus og flød som den skønneste, hvide Flod ned igennem Byen.

Det kunde ogsaa ske, at der inde fra Heden kom agende et sindigt Køretøj forspændt med Stude og højt som et Hølæs: det var de sorte Jydepotter pakkede i Lyng.

Byen ydede dog ogsaa selv paa forskellig Vis sit til, at Livet ikke blev alt for farveløst og ensformigt.

Saaledes den kuriøse Institution, som jeg tidligst husker, og som ogsaa tidligst forsvandt: Byens Borgervæbning, et militært Korps bestaaende af ældre Borgere i et Antal af henimod et Par Hundrede. De var egentlig ganske smukt ekviperede, lignede franske Soldater paa Ludvig Filips Tid med høje Chakoer med en rød Pompon i Toppen, blaa Vaabenfrakker med Guldknapper, store, røde, frynsede Epaulletter, mægtige Patrontasker hængende i brede, blanke Læderbandolerer, Sabel og Flintebøsser. Et Par Gange i Løbet af Sommeren samledes Korpset om Eftermiddagen paa Torvet uden for vores Hus, og naar Afdelingen var fuldtallig, og de to Trommeslagere ved den ene Fløj havde givet Signal, kom fra vor Nabos Port majestætisk ridende Byens daværende Stadshauptmand, forhenværende Garver Meyer, efterfulgt af sin Adjutant, Manufakturhandler Sondershausen, ligeledes til Hest. Efter at have inspiceret Korpset og fundet alt i Orden kommanderede han med høj Røst »Formér Roder!«, Korpset svingede ud, og med Stadshauptmanden og de to Trommeslagere i Spidsen

marcherede det ud af Byen, fulgt af Koner og Børn med store Kurve. Naar der saa var foretaget nogle faa Manøvrer paa en Toft nord for Byen, tyede man til Madkurvene, hvorpaa man drog hjem i en meget animeret Stemning, hvor Disciplinen nok lod en Del tilbage at ønske. Sidste Gang, jeg saa Korpset, var ved en natlig Ildebrand, men saa blev det opløst.

Imidlertid var der et andet offentligt, ogsaa meget antikveret Korps, som bestod ret længe efter. Det var Byens Brandkorps. De mange faste Brandmænd var uniformerede med Voksdugstøj og brede, flade Hatte med et meget bredt, poleret Messingbaand omkring, deres Officerer derimod saa ud som Napolcons Generaler med kolossale, trekantede Hatte med store, gule Fjerbuske. Et Par Gange om Aaret holdt ogsaa dette Korps sine Manøvrer, hvilket skete paa Raadhustorvet. Fra det lille, gulkalkede Sprøjtehus med det høje, røde Mansardtag trak man da Sprøjterne – to mærkelige, store, røde Maskiner fra Frederik VI's Tid – frem. De lange, sorte Læderslanger, der altid var saa utætte, at kun det halve Vand kom igennem, blev lagte ned gennem Gaderne. Og naar det hele var parat, blev det værnepligtige Brandmandskab sammenkaldt. Det var Byens unge Mennesker, der mødte med et stort Messingskilt paa Brystet. Naar de mange Forberedelser endelig var trufne og Mandskabet placeret dels ved Sprøjtepumperne, dels i en lang Række fra disse hen til den nærmeste Brønd, alle forsynede med de røde Brandspande af Læder eller sammenpresset Halm, som enhver Husejer var forpligtet til at besidde en Del af, kunde endelig Brandkaptajnen som en anden Marchal træde frem og kommandere til Angreb. Pumpemandskabet pumpede, som de var gale, Sprøjte-

mandskabet stod med Sprøjterne løftede, og Publikum var i spændt Forventning, men ikke en Vanddraabe lod sig se. Til Gengæld var Hovedgaden en rivende Strøm. Kaptajnen skældte Majoren ud, og Majoren Kaptajnen, og hele Mandskabet grinede; omsider lykkedes det, efter at have faaet de værste Skader stoppede, at frembringe en Straale, der kunde naa op til den nederste Tagrende. Ved et mærkeligt Tilfælde hændte det engang, at Straalen, da Sprøjtemesteren hævede Slangen, tog fat i Brandkaptajnens bredskyggede Kasket, og nogle faa Sekunder dansede det guldressede Værdighedstegn højt oppe i Luften under Mængdens ubeskrivelige Jubel og Kaptajnens afmægtige Raseri.

Var Resultatet som Brandprøve betragtet saaledes ikke blændende – for de mange Drengene var det naturligvis til stor Fornøjelse; de morede sig kosteligt med at løbe under Straalerne, indtil til sidst Sprøjteføreren, der var ikke uden Humor, sænkede Slangen og gav dem alle en ordentlig Douche lige i Ansigtet; og dermed endte den vellykkede Prøve.

Mange Aar senere, da jeg som Voksen opholdt mig i den tyske Del af Sønderjylland i en lille Købstad, hvor den samme Forestilling fandt Sted, spurgte min Ven, som jeg boede sammen med, tilfældigt en tilstedeværende Borger, om al denne Postyr nu ogsaa morede Befolkningen; Tyskeren vendte sig og svarede ganske tørt: »Der Kapitän aber hat immer sein Plaisier dabei«.

— — —

To Dage om Aaret holdt Byen for Alvor Fest. Det var Kongens Fødselsdag og Grundlovsdagen. Den første var den højtideligste, den sidste den morsomste.

Højtideligheden bestod i, at de forskellige Laug og Kor-

Gudenaen vest for Randers med Laksegaard i Forgrunden. Tegning.

porationer samledes paa Byens største Plads, Frederiksplads eller Rugtorvet, som det i Regelen kaldtes af Befolkningen. Hvert Laug marcherede op for sig med sin Fanc og Oldemanden i Spidsen og Gesellerne bag efter bærende Laugets Emblemer, korte, kunstfærdigt udskaarne og malede Stokke, paa hvilke var anbragte Professionens Redskaber f. Eks. for Snedkernes Vedkommende Høvle og Save, for Skræddernes Sakse, Tømmerne havde Vinkelmaal o. s. v. Sømændene medførte i Reglen – foruden Dannebrogflag – deres forskellige Rederiflag. Derpaa Byens borgerlige Skydeselskab, Papegøjegildet, og mange andre Gilder og endelig Byraadet med Borgmester og alle Embedsmænd i fuld Galla med trekantet Hat og vajende Fjerbusk. Byens Postmester gjorde en meget komisk Figur; han bar Sporer, skønt han aldrig havde siddet paa en Hest; men det hørte nu engang med til Uniformen, idet Postmesteren

forestilledes bereden. Til sidst – hvad der var Dagens clou – kom det gamle, hæderkronede 5. Dragonregiment. Jeg nægter ikke, at ofte, naar jeg saa de gamle Dragoner – Regimentet var jo allerede oprettet under Frederik V. – ride igennem Gaden med de ti Kavalleritrompetere paa kridhvide Heste og den gamle Oberst Wegener fra '48 bag- efter og saa fire Eskadroner brave Jyder paa stærke, jyske Hingste hver med sin gamle Estandard, forreven og sværet af Krudtrøg, ofte næsten kun med selve Fanestangen tilbage, kunde jeg blive ganske rørt. Smukt var i hvert Fald Optøget. Regimentet stillede sig op paa den modsatte Side af Frederikspladsen, den gamle Oberst red frem foran Fronten, trak sin Sabel, og Dragonernes blinkede i Luften. Med faa jævne Ord udbragte han et Leve for den gamle Konge, svingede sin Sabel i Luften sammen med alle Dragonernes, og efter et trefoldigt Hurra, som hele Forsamlingen deltog i, var den korte Fest forbi. Under Musik red Regimentet tilbage til Kasernen, og stilfærdigt drog Laugene til deres Laughuse.

Helt modsat var den Fest, der nogen Tid efter fulgte paa for 5. Juni-Grundloven. Ved denne var det kun de civile Korps, der mødte op, og Embedsmændene var i civil, men der var i det hele mange flere Mennesker, mange Musikkorps og mange Dannebrogsglag. Mødested var et Anlæg udenfor Byen – Skovbakken – hvor der under den gamle Grundlovseg, der altid plejede at være udsprungen netop den 5. Juni, holdtes skikkelige, harmløse Taler, medens Forsamlingen imellem afsang Sange og til sidst samledes til Fællesspisning i store Telte eller slog sig ned omkring Madkurvene, gemytligt og uden Misstemninger. Man maa jo erindre, at der endnu dengang i al Fald i Ran-

ders ingen politiske Partier fandtes. Ord som Socialdemokrat var ikke hørt.

Og naar de glade Borgere sent paa Aftenen med fuld Musik drog ind til Byen, maatte de allerførst følge Borgmesteren og dernæst Politimesteren hjem – de gode Borgere havde gerne sørget for, at Embedsmændene fik lidt mere end sædvanligt at drikke – og saa andre Mennesker, hvem der kunde være Tale om at vise denne Opmærksomhed. Og langt ud paa Natten genlød Byen af Musik og Sang.

Men ved Siden af disse to forskelligartede Fester fandtes der naturligvis i en saadan gammel By adskillige mere eller mindre kendte halvofficielle Gilder og Foreninger, som havde deres »Dage«, hvor man undertiden saa dem optræde i Procession. Mest kendt for Offentligheden var »Bombebøssen«, en meget gammel Skipperforening til Fordel for gamle, affældige Sømænd og deres Efterladte, som een Gang om Aaret, nemlig Fastelavnsmandag, foretog en Demonstration til Fordel for Gildet. En meget stor Baad, pyntet og betrukket med hvid Seildug og røde Baand, blev sat paa fire Hjul og trukne af et Par Heste; Baaden bemandedes med en halv Snes Matroser med blanke Hatte, hvide Skjorter og røde Skærf om Livet; en Baadsmand med en Baadsmandspibe vaagede over den store Bombebøsse, bagved ham sad to Trompetere og oppe i Bagstavnen en gammel Søulk i Admiralsuniform og mægtig, trekantet Hat, laant fra Rustkammeret. Foran og bagefter gik en Procession af Sømænd bærende Flag paa lange Stænger, navnlig de forskellige Rederiflag og Skibsflag. Dette Optog drog i Dagens Løb igennem alle Byens Gader og standsede ud for hvert Hus, idet Baads-

manden pøb i Baadsmanspiben, Sømændene rejste Aarene, svingede Hattene og raabte tre Hurraer med Touche af de to Trompetere, hvorefter en af Husets Beboere kom med en Mønt – større eller mindre – som blev nedlagt i Bombebøssen. Pengene, som kom ind, gik til »Bombebøssen« Understøttelsesfond, men Størsteparten soldedes vistnok op om Aftenen, naar de forfrosne Søfolk varmede sig ved Punschebollen i deres Skipperhus.

Men der var andre Arter af Gilder, saaledes det saakaldte »borgerlige Liglaug«, et ældgammelt Gilde, hvis Oprindelse skal gaa tilbage til Erik af Pommerns Tid. Det havde til Opgave at vise de afdøde Brødre den sidste Ære og sørge for trængende efterladte, men tillige – hvad der efterhaanden var blevet Hovedsagen – at holde nogle vældige Drikkelag, hvor de stærke Jyder ikke fornægtede sig. Som ved saadanne gamle Gilder var der mange Ceremonier, som skulde iagttages: andre end Brødrene kunde ikke faa Adgang, og det var ikke helt billigt at blive optaget i det. Men yderligere krævedes der en Modenhedsprøve af det nyanmeldte Medlem. Ved det første Møde, hvor han var til Stede, rejste, inden Maaltidet begyndte, alle Brødrene sig op, Formanden rakte Ansøgeren et stort Sølvbæger, i hvilket han hældte en hel Flaske Rødvind. Dette skulde nu tømmes i eet Drag, og kunde han ikke det, maatte han straks forlade Forsamlingen. At det forholder sig rigtigt, har jeg fra min Ven Toldinspektør Teist, der har overværet det. Der var nemlig blandt andre mærkelige Indretninger i Lauget ogsaa den, at Byens Toldinspektør var født Gæst ved det aarlige Liglaugsgilde. Fra gammel Tid havde man maaske ment, at det var heldigt, at Købmændene stod i et godt Forhold til Toldvæsenet. Da en Toldinspek-

tør engang havde et Mellemværende med Formanden, undlod denne imidlertid at indbyde ham til det følgende Gilde. Da dette i høj Grad stred mod Lovene, blev Formanden af Laugst idømt en Bøde.

Hvad der i min Barndom spillede en ikke ringe Rolle, var dels de ugentlige Torvedage og dels de forskellige Markeder, som i høj Grad bidrog til at sætte Kulør paa det ellers ret ensformige Købstadsliv. Paa Torvedagene hver Lørdag strømmede Bønderne i Masser til Byen fra alle Kanter, endnu saa godt som alle i Nationaldragt. Konerne med smukke Hovedtøjer med pibede Nakkehuer og Kniplinger, hjemmegjorte og hjemmefarvede Kjoler i Reglen i rødbrune, violette eller mørkegrønne Farver og, naar de var paa Vognen, iførte store Kaaber med Slag, der var hæftede over Brystet med store Sølv- og Messingspænder. De ældre Mænd havde mørke Figurfrakker med Sølvknapper, Veste med Sølvknapper, mørke Knæbuxer og hvide Uldstrømper og Træsko med blanke Messingkramper omkring, naar det var Husmænd; var det mere velhavende Gaardmænd, havde de lange, blanke Støvler paa, som bagtil i Skafterne havde et hjerteformet Udsnit. Karlene mødte som oftest kun med Veste, i hvilke Knapperne var af Messing med indlagte, kulørte Glas i mange forskellige Former – Gjenstande som vi Drengene samlede ivrigt paa til vort Klinkspil og kaldte for Bygler. Undertiden bar de en kort Trøje og havde lange Buxer.

Paa Byens Torve gik Handelen livligt; paa eet Torv mødtes Byens Haandværkere, navnlig Skomagere og Drejere, med Piber for at sælge til Bønderne – paa andre Torve falbød Bønderkonerne huslige Produkter: Bøtter med Smør, en Tejne (særlig oval Træske med Laag) med en

Snes Æg, grønne Krands eller Blomster, de havde plukket i Skoven, Skovjordsbær – det var endnu ikke blevet almindeligt at dyrke dem –, Havefrugt eller hjemmebagt Landbrød eller Ruller af Lærred, de selv havde vævet; i Efteraarstiden havde de naturligvis plukkede Ænder og Gjæs og deres Mænd et Par Vildænder eller Harer, de havde forskaffet sig lovligt eller ulovligt – der var en broget Afvexling udenom den store Mængde af en Gros-Handelsgartner fra Herregaardene, der solgte Grøntsager og Frugter.

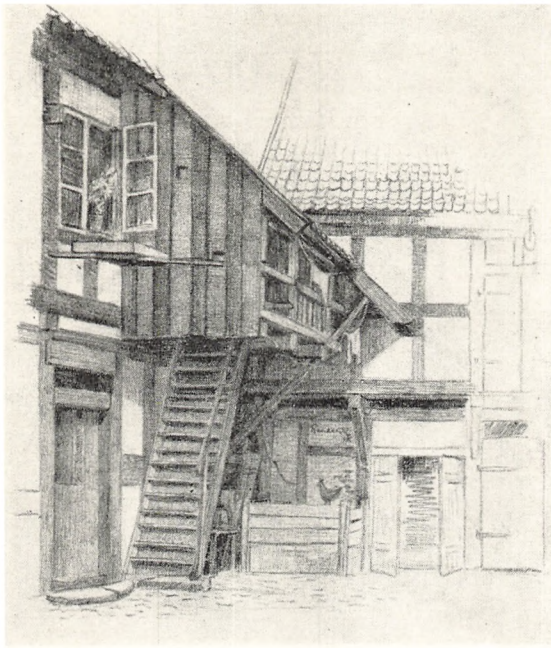
Blandt Markederne nød de store Hestemarkeder i Randers et særligt Ry. Til dem kom der i hundredvis af Heste, og Prangere kom rejsende langt nede fra Hertugdømmerne, Hamborg og Hannover, ja helt nede fra Vestfrankrig for at købe op. I de Dage, Markedet varede, var Hovedgaderne næsten ganske ufremkommelige, tæt ved Siden af hinanden paa begge Sider af Gaderne stod Hestene opstillede, mens Købere og Sælgere færdedes imellem dem. Dagen igennem hørte man de store Klask i Hænderne, som hører med til Afslutningen af en Hestehandel. Naar Markedet var sluttet, saa man Driverne til Hest med et langt Kobbelt Heste, ti-femten bundne sammen den ene ved den foregaaendes Hale med en lang Stang imellem, galoppere igennem Byen paa Vej sydpaa.

Medens disse Hestemarkeder stadig existerer og er af Betydning, holdtes der tillige andre Markeder, som vistnok nu er afskaffede, og det var de saakaldte »Krammarkeder«, for os Børn absolut de vigtigste. De blev holdt to Gange om Aaret, og i de tre-fire Dage, de varede, havde Skolebørnene Lov. Alle Tjenestefolk i By og paa Land fik fri en Dag og en Markedsgave til at more sig for. Børnene fik i Reglen en Mark og 16 Skilling – svarende til 32

Øre – og der var meget at bruge dem til! Det var i Almindelighed ikke Byens egne Beboere, der deltog i disse Markeder som Handlende, men hovedsageligt Folk nede fra Hertugdømmerne. Dagene i Forvejen begyndte Markedsgjæsterne at strømme til; mest lagde vi Mærke til Christiansfelterne, som kom kørende i store, grønmalede, holstenske Vogne med kurveflettet Bagstykke og en Overbygning af Tøndebaand betrukket med Seildug. De var belæssede med røde Kasser med Hængelaas for, og ved Siden af Kusken sad et Par Koner, som kørte den lange Vej herop fra Christiansfeld med deres berømte Honningkager i alle mulige Størrelser, lige fra ganske smaa til et Par Skilling indtil Kager, der var et Kvarter høje og en Alen lange, og røde Kagehjerter bedækkede med rødt Sukker og Inskriptioner af hvidt Sukker indrammende et lille kulørt Billede. Det var Markedsgaver, som de unge Bønderkarle kunde forære deres Udkaarne. Paa Torvene og ned ad Gaderne opstilledes store Telte fyldte med alskens Herligheder, Legetøj og Skidteri nede fra Tyskland: Piber og Stokke og meget andet. Kun en enkelt af Byens Indvaanere gjorde sig bemærket, den berømte Madam Haagenzen, som havde et Bord med et stort Fyrfad med varme Æblekager og indbagte Æbler, hvilke navnlig i de kolde Dage gjorde stor Lykke.

Paa selve Torvet var der kun Gader med Udsalg, men paa den modsatte Husrække var lutter Gøglere og Forlystelsessteder. Husejerne lejede deres Porte eller Gaarde ud til alle mulige Markedsfolk; undertiden blev ogsaa Stueetagerne udlejet. Saaledes var der ved Siden af vort Hus altid udstillet en »virkelig« Havfrue i Spiritus, og overfor stod i Porten den 90-aarige Cirkuspatriark Gautier, Stam-

fader til alle de daværende Cirkusser, med en Dværgelefant; med sit alenlange Skæg, der naaede ned under Bæltstedet, syntes han en Rest fra en forsvunden Tid. I andre Porte kunde man for fire Skilling se Herrer gaa med bare Ben paa gloende Jernplader eller drikke kogende Olie, vride gloende Hestesko lige med Tænderne og mange andre fjollede Ting. I de store Købmandsgaarde i Udkanten af Byen – thi som bekendt laa de fra gammel Tid ved Byens Porte for straks at kunne faa fat i Bønderne, naar de kom kørende til Staden – med Tømmerpladser og andre Udenomsoplag var der rigelig Plads, og her var der gerne rigtige Cirkusforestillinger af det gautierske Dynasti. Min Far plejede aldrig at leje sin Gaard eller Port ud til sligt, men een Gang i hans unge Aar, da han trængte til enhver Indtægt, lod han sig dog friste. Midt i vor Gaard – hvor der boede mange Mennesker – laa en stor Mødding flere Alen høj, som ikke blev skiftet alt for tit. Direktøren for et Abeteater havde haft et meget praktisk Blik for Forholdene. To store Porte kunde aabnes ud til Torvet, lige indenfor var Manegen for de firbenede Kunstnere, ved Siderne de billigere Pladser, men ligefor paa selve Møddingen var der trappeformigt anbragt Brædder paalagt Sejldug som Tilskuerplads. Naar Direktøren indbød Soldater og Børn for 4 Skilling og 8 Skilling til de billige Pladser, fremhævede han samtidigt for »die hohen Herrschaften« de glimrende Galleripladser med Udsigt over hele Forestillingen. Første Divan – 3 Mark og anden Divan – 1 Mark. Hvad »Divan« var for noget, er aldrig gaaet op for mig – men de »hohen Herrschaften« kunde ikke undgaa ustandselig at nysc af den Aske, de sad paa, og mærke den Parfume, som udstømmede ikke blot fra Di-

Interior fra gammel Gaard i Randers. Tegnet 1882.

vanen, men ogsaa fra vore tre Lokummer, som udtømtes umiddelbart over Møddingen.

Markedet kulminerede om Lørdagen – efter at have været tre Dage – thi saa kom alle de unge Karle og Piger til Byen uden de gamle, det ene Læs svingende fuldt efter det andet, saa man ikke kunde trænge sig gennem Gaderne; de unge Piger gik fra hver By i Rækker, fem-seks-otte klistret op til hinanden, saa de ganske spærrede de mindre Gader. Det var en yndet Spas for Gadens løse Fugle, naar Trængselen var tæt, med en Synaal og Traad at sy deres Kjoler sammen og saa pludselig forfra buse ind paa dem,

hvilket naturligvis foranledigede en stor Forskrækkelse for de intetanende Pigebørn. Naar de unge Karle havde givet deres Markedsgave til deres Udkaarne, fordelte de sig til de mange Vinstuer rundtom i Byen og tog rigeligt til sig af de vaade Varer, Romtoddyer, Thevandsknægte og Kaffeknægte med Brændevin i. Henimod Aftenen, naar de skulde hjem, var Drikkeriet gerne udartet til et vildt Orgie, som havde gjort dem halvt bedøvede, hvad vi Drengene, der jo altid laa i Krig med Landboerne, benyttede os af til at drille dem. Der var saaledes en meget søgt Vinstue i en snæver Gyde lydende det smukke Navn: Skidengyden, hvor vi ved enhver Lejlighed havde Fornøjelse af at gøre Løjer med de halvfulde Bønder. Da min Far havde en stor Vinhandel, laa han inde med Masser af gamle Propper. Vinduerne ind til Vinstuen, der var pakket af berusede Bønder, stod paa vid Gab, og nu var det vor Sport med Propperne at ramme Punscheglassene eller Kaffekopperne, og naar tilstrækkeligt mange var falden ned i deres Læskedrikke, opdagede de omsider, hvorfra Projektilerne kom, og ved Synet af de grinende Købstadrenge blev de grebne af Raseri og styrtede allesammen som Bisværme hen til Porten. Desværre for dem var det en stor Omvej, og det lykkedes dem aldrig at fange nogen af Spilopmagerne.

Fotografi af Johan Rohde med sine Forældre Købmand i
Randers Hermann Peter Rohde og Marie Rohde, født Schmidt.
Fotografiet taget ca. 1862.

Udsigt mod Randers fra Vest.

Tegning gengivet efter »Danmark i Skildringer og Billeder« 1, 1887.

DEN Del af min Slægt, der kan føres længst tilbage til Slutningen af det sextende Aarhundrede bestod af Bønder – jydsk Selvejrbønder – men alle mine andre Forfædre har saavidt skønnes ogsaa væsentligt bestaaet af jydsk Bønder med nogen Iblanding af norsk Blod fra en Bonde- eller Fiskerslægt fra Trondhjemsfjorden. Nogle af disse Bønder ere efterhaanden blevne Bybeboere; Borgere, Kjøbmænd eller Embedsmænd.

Om min Farfader, der døde, da min Far var lille Dreng, vides ikke meget. Han tjente som ung i den danske Flaade og førte i Krigen mod Engleskmændene i Napoleonstiden et Kaperskib, der tilsidst blev taget, og han sad i flere Aar i et engelsk Fangeskib – »Prisongen«. Efter Krigen traf han min Bedstemoder – hun var en Bondepige fra en Selvejergaard ved Randersfjord, der havde været i Slægtens Eje siden Slutningen af det sextende Aarhundrede – en efter Datidens Forhold meget velhavende Pige, hvis Far skaffede min Farfader en Mølle til at leve af. Det var Rosenborg Mølle, der laa paa Københavns Vold, hvor nu Observatoriet ligger. Min Far kunde ikke fortælle meget om sin

Far. Man har Indtrykket af, at han, den unge Søofficer, levede et muntert Liv med sine Venner. Min Far crindrede, at han som lille Dreng blev taget med paa lystige Udflugter, naar de paa store, holstenske Vogne tog paa Fisketoure i Omegnen eller paa Fuglefangst i Nordsjællands Skove, hvor de voksne Herrer morede sig med ved Hjælp af Limpinde at fange Sangfugle, som man førte hjem i gamle høje Hatte.

Han døde, som sagt, da min Far var en lille Dreng, og efterlod en Enke paa 32 Aar med ni Børn og med meget smaa Rester af en fordums stor Formue. Min Morfader vides heller ikke meget om, ogsaa han døde forholdsvis ung; han var Købmand og tilhørte en velhavende, gammel Borgerslægt i Randers, der ligeledes efterhaanden mistede sine Penge. – Begge mine Forældre maatte altsaa ud at tjene deres Brød selv, min Far ved Handelen, min Mor som Husjomfru og senere som Lærerinde.

Da min Far efter sin Deltagelse i Trearskrigen – han var med ved Isted, var senere i Frederiksstad og laa i Garnison i Marsken – var bleven hjempermitteret fra dette Felttog, som han betragtede som en af de lykkeligste Perioder i sit Liv, og stod ganske tomhændet, fik han den mærkelige Ide at tage til Randers, en By, han kun kendte fra Landkortet. Hvordan han fik skrabet nogle Penge sammen til i denne By at leje nogle Rum til at begynde en Virksomhed, har jeg aldrig vidst – gode Mennesker vil vel paa hans ærlige Ansigt have laant ham nogle Penge.

Han kom altsaa til Randers og aabnede først en Boutik i Storegade. Senere, da han blev forlovet, flyttede han ind i en ældgammel Ejendom paa Torvet ligeoverfor Raadhuset. Den var fra Frederik den II's Tid, et meget stort,

vidtløftigt Bindingsværkshus i to Etager med den øverste Etage ludende ud over den anden, og strækkende sig omkring i tre Gader eller Gyder. Den halve Del var forsynet med smaa Vinduer, den anden Halvdel – der var indrettet som Pakhus og var hvidkalket med sorttjæret Bindingsværk – var forsynet med Træluger og paa Midten med en Port til at køre Varerne ind i.

Handelsforholdene i Randers var dengang meget primitive. Kjøbmændene – der havde deres største Indtægt ved Handelen med Bønderne, hvis Varer: Korn, Smør, Ost, Æg, ogsaa ofte Kreaturer, de aftog, samtidig med at de gav dem Kolonialvarer i Stedet – havde deres udstrakte Gaarde i Udkanten af Byen ved dennes Porte for strax at kunne indfange Bønderne, naar de kom til Staden. Hver Købmand havde sine faste Kunder, det vil sige sine bestemte Landsbyer, hvis Bønder alle søgte ham, og Bønderne var derfor paa en Maade afhængige af deres Købmand og maatte aftage de Varer, som han fandt for godt at byde dem, hvilke ikkē altid var af første Kvalitet.

Min Far – der forøvrigt slet ikke havde Tilkørsel af Bønder og blandt andet derfor blev set skævt til af de andre Købmænd, som sagde, at det aldrig vilde gaa for ham paa den Maade – begyndte den første Dag, han aabnede sin Boutik, med det Princip først og fremmest at levere de bedste Varer, han kunde faa – noget man ikke var forvænt med – og det lykkedes ham, den fremmede Mand, der ikke mødte megen Sympathi hos den indfødte Befolkning, at skabe sig en Forretning, der i Aarenes Løb voksede sig stor og blev den første og største i sin Art i hele Jylland.

I Randers traf han, da han begyndte denne Virksomhed, min Mor, der ligesom min Far kun havde sine bare Hæn-

der. De kæmpede tappert sammen, den første Tid i saa smaa Kaar, at de fleste Arbejdsmænd nu til Dags lever under bedre Forhold, end de begyndte med. I et Par smaa, uhyggelige, halvmørke, fugtige, usunde Værelser boede de de første Aar, Børnene blev syge og skrøbelige, et Par Smaapiger døde som smaa. Men som det gik fremad med Forretningen, blev Levefoden bedre. Til sidst kunde min Fader købe hele den store Ejendom og indrette det hyggeligt for sig og sin Familie.

Et Købmandshus var dengang en Del anderledes end nutildags. Jernbaner var der ingen af, Skibsfarten, der, sammen med de gamle Fragtvogne, besørgede Vareforsendelsen, var næsten hver Vinter paa Grund af Isen standset i flere Maaneder. Følgen var, at en Kjøbmand ikke som nu kunde nøjes med Forsyning til en Uges Tid, men maatte ligge inde med store Oplag. Min Far havde derfor ogsaa udstrakte Pakhuse, fyldte med Lagre af Sukker i de kæmpemæssige Sukkerfade, som kom fra Vestindien – den indenlands Sukkerroe var endnu ukendt – paa Lofterne laa mægtige Dynger af Sække med Kaffe, Ris og andre lignende Varer; der var store Kældre med Vine og Spirituosa, med Olier og Petroleum, Specerikamre, som de kaldtes, med Krydderier og finere Kolonialvarer. En Del kom over København, men meget bragtes i Fragtvogne fra Hamborg og Hertugdømmerne og fra Holland i Jagter, der til min Fars Fortvivlelse ofte var flere Maaneder undervejs, fordi Skipperen sejlede med hele sin Familie ombord; enkelte Ting fik min Far fra England, efter at et større Selskab af engelske Ingeniører, som ikke kunde undvære deres Hjemlands Produkter, havde taget fast Bopæl i Randers for at anlægge Jernbanen til Aarhus.

Fra en gammel Købmandsgaard i Randers.
Tegning gengivet efter »Danmark i Skildringer og Billeder« 1, 1887.

Min Far og Mor levede meget stiltfærdigt. Min Far holdt mest af at være hjemme og, naar Arbejdet var forbi, tilbringe Aftenen i Familiens Skød med sine Børn; han førte en yderst sober Levemaade og gik – lidt til Forargelse for hans Kolleger – aldrig i »Klubben«, hvorhen de fleste af Byens velstaaende Borgere og Embedsmænd søgte hver eneste Aften, og hvorfra de ved Sengetid vendte benebelte hjem.

Min Mor havde jo en Del mest ældre eller meget gamle Slægtninge, som gjorde nogle Selskaber i Vinterens Løb, og som mine Forældre maatte gengælde. De bestod i, at hele Familien, Børn og Voxne, mødte om Eftermiddagen til Te og Masser af Wienerbrød. Efter at Teen var indtaget, fik Herrerne deres Merskumspiber eller Cigarer tændte, og man gik saa ud for at se paa Bedriften, paa Kø-

erne og Hestene, paa Lofterne o. s. v. og endte gjerne nede ved Havnen for at se, hvad der var komne af Skibe. Ved syv-otte Tiden blev der givet et Aftensmaaltid – det var lutter kolde Retter, men de var ogsaa udsøgte. Naturligvis først og fremmest den berømte Randers »ræsed« Lax. Dertil Rødvin for Herrerne, Hvidvin, »Graves«, med Sukker til Damerne og endelig tilsidst store Svedsketærter med Flødeskum og Madeira til. Maaltidet var for det meste ret animeret og gik ikke til Ende uden Taler.

Efter Bordet gik Herrerne til den ene Side og spillede l'hombre – Damerne i andre Stuer og spillede Whist. De sidste bleve i Aftens Løb forfriskede med alle mulige Slags Syltetøjer, der blev bragt ind paa store Bakker, medens Herrerne drak den stive Romtoddy. Naar det nærmede sig Sengetid, og Spillet var hørt op, fik Damerne Kaffe med Mængder af Bagværk, medens Herrerne stillede Spillebordene sammen og fik et Parti Halvtolv om Enesteskillingen (Tøøren). Saadanne ensartede Selskaber gik paa Omgang, et hos hver af Familien om Vinteren.

Men foruden disse Sammenkomster havde Damerne deres saakaldte Selskaber, som hed Kaffeselskaber, hvor navnlig de gamle samledes i fuldt Udstyr; de kom med deres runde, æskeformede Kappekurve i Haanden og gjorde først et fint Toilette og fik Kapperne med de forskelligt farvede, lange, flagrende Silkebaand paa – thi det var jo en Slags Revue over, hvad de havde af disse Ting. De spillede Kort, drøftede Byens Skandalehistorier, drak Kaffe i store Bæner og spiste Syltetøj.

Til Gengæld havde Herrerne deres Gilder, og der gik det ikke spagfærdigt til; hvad der kunde konsumeres af Drikkevarer til de solide Retter, synes næsten legendarisk, naar

man fortæller det: to-tre Flasker Rødvin pr. Mand til at begynde med, Masser af Madeira og bagefter talløse Romtoddycr.

Men det var som sagt sjældent, at min Familie deltog i Selskabslivet. Vi var i Reglen hjemme hver Aften. Saa sad hele Familien ved et langt Bord med et Tællelys paa Midten, og ved det læste min Far sine Aviser, vi Børn vore Lektier, medens Mor stoppede de mange Strømper. Var der Tid tilovers, legede min Far med os; undertiden spillede vi det gamle Spil »Puk« eller Rambus, som morede os Børn meget.

Af Teaterforestillinger bivaaned vi i Reglen kun en enkelt om Vinteren, nemlig den traditionelle Dilettantforestilling af Byens Embedsfamilier, hvortil vi Børn sammen med vor Pige overværede Generalprøven. En sjælden Gang kom der en Beriderforestilling i en af Købmandsgaardene eller en Tryllekunstner paa et Hotelværelse. En Gang fik Randers Besøg af den Lannerske Ballet, en Wienerballet, som rejste Europa rundt; vi var da ogsaa ude at se den, men, hvad der gjorde mest Indtryk paa mig, var, at nogle af de unge Dandserinder, der boede paa det lille Hotel, hvor jeg gik paa Dandseskole, kom ind om Aftenen og dandsede med os; det var en Oplevelse!

Paa Torvet ligeoverfor vor Bolig laa Raadhuset, og der ved Siden af Hovedvagten. Hele Dagen og Natten med patruillerede foran Vagten en Dragon med en Karabin i Armen, og hver anden Time blev Vagten kaldt ud og afløst; men hvergang en Officer kom over Fortouget, gjorde den Vagthavende holdt, stod ret og raabte af sine Lungers fulde Kraft: »Vagt i Gevær!«, saa man kunde høre det over den halve By, hvorpaa hele Vagtmandskabet

styrtede ud og gjorde Honnør. Resten af Dagen laa Vagtmandskabet og sov inde i Vagten, hvor man undertiden kunde se det uhyggelige Syn af nogle stakkels Dragoner, der – for en ubetydelig Forseelse – udsonede den barbariske Krumslutningsstraf, der bestod i, at Hænder og Fødder blev spændt sammen med Remme i Dage igennem.

Paa Raadhuset residerede et Par gamle Politibetjente, hvoraf den ene var en fortrukken Lappeskomager, der var til almindelig Grin i Byen. Men om Aftenen paa Slaget ti marcherede Vægterkorpset, en halv Snes ældre Mænd med et Messingskilt paa Brystet og en Stok i Haanden, af Sted ud til hver sine bestemte Gader, som de saa gennemvandrede i Nattens Løb hver Time syngende Vægterversene. Samtidig vaagede oppe i Toppen af S. Mortens Kirketaarn Taarnvægteren over Byens Sikkerhed; hvert Kvarter foretog han en Runde til de fire Taarnluger og raabte ud af dem efter at have tudet i et Kohorn, hvad Klokken var slaet, og hvad Vinden var; han skulde paase, at der intet Sted i Byen var Ildløs. Opdagede han noget mistænkeligt af denne Art, slog han Alarm med Stormklokken og hængte en rød Lygte ud paa den Kant af Taarnet, hvor han havde set Ilden. Forresten hang der altid fra samme Klokke og ned til Gaden et langt, tykt Toug, at enhver der opdagede noget misligt, straks kunde løbe til og »klempte«, som det hed.

Havde Stormklokken lydt, især om det var om Natten, blev der et farligt Postyr. Vægterne peb i deres Fløjter, og Byens officielle Trommeslager, som ellers blev benyttet af Borgerne om Dagen i Stedet for et Avertissement i Avisen, for igennem Gaderne med Trommehvirvler, og snart strømmede Folk ud af Husene for at høre, hvor Bran-

den var. Mangen en Nat er min Far og jeg sprungen ud af vore Senge og tidt hængt ud af Vinduerne og brølt: »Hov Vægter! Hvor er Branden?«, har klædt os paa og er spadseret ud for at se, hvor det var. Det var jo tit meget interessant. Engang brændte der en Mølle, og skønnere Syn kunde man ikke se i Nattens Mørke. Møllen var helt af Træ, og til sidst begyndte de brændende Vinger at gaa rundt. Det var, som om det var arrangeret for Folks Fornøjelse. Men ofte var det store Ildebrande inde i Byen, hvor det naturligvis aldrig lykkedes at redde de angrebne Ejendomme, som brændte ned til Grunden. Naar Stormklokken lød, maatte de værnepligtige Brandfolk møde, og alle Borgere, der havde Heste, var forpligtede til strax ved første Lyd at stille med en »Sluf«, d. v. s. en lille Slæde med en Vandtønde paa og en bereden Hest foran. Slufferne galopperede igennem Gaderne, og »Borgerne« (Borgervæbningen) rykkede ud for at holde Orden. Faste Brandfolk og frivillige stillede sig op i Rækker fra Brandstedet med Brandspande (hvoraf hvert Hus skulde have en Del) og langede fra Mand til Mand Vandet til Sprøjterne, som pumpedes under lystig Opsang. Alle, der kunde krybe og gaa, var paa Benene, og saadan en natlig Ildebrand formede sig under stor Munterhed som en sand Folkeforlystelse. –

Da jeg var fire Aar, kom jeg i Skole, hvilket ikke tiltalte mig meget. Skoledamen var en halvgammel, religiøs Jomfru, der gik for at være meget stræng. Skolestuen var hendes Soveværelse – Sengen med Tilbehør stod i den ene Ende af den lille, lave Stue, ligeoverfor Indgangen til Kirken – og her stod op imod en halv Snes Børn, Piger og Dreng, om et ovalt Bord og læste Religion, vejledt af en

stor Ibenholt-Lineal med Staalkant. Undervisningen, som jeg nød i seks Aar, var forfærdelig, og med Undtagelse af Balslev og nogle Salmever var jeg, da jeg kom ind i Latinskolen, saa uvidende, at det er gaadefuldt, at man antog mig ved den Prøve, man skulde gennemgaa. Min Hovedkarakter i Dansk Stil var da ogsaa den første Tid Nul og Slet. En Dag, da jeg om Morgenens mødte ved Skolen, modtog Lærerinden mig grædende og sagde, at den Dag blev der ingen Skole – Kongen, Frederik VII, var død. At jeg fik fri fra Skole, det forstod jeg; men ikke hvad det andet betød.

Jeg havde et Aars Tid i Forvejen set ham, da han sammen med Grevinden var i Randers. Byen havde modtaget ham begejstret med Æresport og Fakkelskin; jeg husker Virksomheden hos os selv for at pynte Huset med Granguirlander. Han boede hos Amtmanden; om Aftenen var jeg med min Far uden for Amtmandsboligen, hvor Kongen blev hyldet af Folkemængden og kom frem og sagde nogle borgerlige Ord. Jeg ser ham tydelig for mig, som han bred og gemytlig med Garderhue med en hvid Fjer sad i Vognen ved Siden af Grevinden, da han kørte om i Gaderne.

Jeg mindes en underlig, dump Tid i Hjemmet, efter at Kongen var død, og jeg mindes, hvorledes man talte med min Fader – Slægt og Venner og navnlig vor Huslæge, der ligesom min Far havde været med i Trearskrigen – om at han burde skaffe sig en Stillingsmand, da han var sikker paa at blive indkaldt, idet han endnu stod i Rullen. Jeg husker ogsaa, at min Far modsatte sig dette. Heldigvis slap han nu, da Indkaldelserne ikke naede hans Aldersklasse.

Hvad der egentlig skete, erindrer jeg ikke og forstod det heller ikke, men Tiden staar for mig som uhyggelig. Jeg kan huske, at der kom nogle indkaldte fra København igennem Byen; nogle var til Hest, og en Københavner, der saa ud til aldrig før at have siddet paa en saadan, sang til os, da han red forbi: »Har I aldrig set en Abekat til Hest, faldera«, og de omstaaende opmuntrede disse Københavnerne, som ikke havde tabt Humøret.

Der gik en Tid, og saa kom min Far en Eftermiddag op til min Mor og mig og sagde: »Ja, nu er Tyskerne ved Spørring og vi kan vente dem her hvert Øjeblik. (Spørring var en Kro paa Landevejen til Aarhus). Nu vil jeg bede Jer om ikke at sidde ved Vinduerne«. Jeg var naturligvis meget interesseret i at se de tyske Soldater og stillede en Stol op inde i Stuen nogle Alen fra Vinduet, hvor jeg stod og ventede paa, hvad der vilde ske. Jeg ventede ikke synderlig længe, før jeg hørte Hestetrap, og en sort Husar kom i skarpt Trav med en Pistol i den udstrakte højre Haand farende op ad Hovedgaden til Raadhusdøren, hvor han standsede. Her var nogle af Stadens Myndigheder samlede, han vexlede et Par Ord med dem og forsvandt. Vi hørte senere, at han var reden uden Vejledning omkring til Byens militære Etablissementer, saa godt var man underrettet.

Lidt efter Husaren kom der Infanterister med Pikkelhuer marcherende samme Vej.

Først næste Dag kom Hovedstyrken, som imponerede os alle. Et stort Musikkorps paa et halvt Hundrede Mand stillede sig op udenfor vor Gadedør, og medens Obersten eller Generalen holdt foran Raadhuset, marcherede Afdelingerne op paa Torvet og Gaderne – vi syntes ganske overvældede.

Min Far var sammen med en anden Borger i Staden udstedt til Kvartermester og skulde skaffe Plads til hele dette Mandskab. I vor egen lille Lejlighed var vor største Stue og Entréen ved Hjælp af en solid Bjælke afspærret fra de øvrige Værelser. Store Knipper Halm var bragt op og Mængder af Tæpper skaffede tilveje, saa der kunde modtages en halv Snes Soldater, og saaledes gik det i hvert eneste Hus i Byen. Mad skulde der ogsaa skaffes, saa det var ikke Smaating, det drejede sig om. Men man hørte overalt kun Lovord over disse Fjender, saa elskværdige, imødekommende, hjælpsomme og taknemlige og fremfor alt renlige, de var, baade de menige og Officererne, og der forefaldt i den lange Tid, vi havde denne ret store Indkvartering, egentlig ikke noget, som der med Grund kunde klages over. – Naturligvis, de tog deres Forholdsregler. De første ti Dage stod deres Geværer ladte i Entréen, men da de mærkede, at de ikke havde noget at frygte, ophørte det. Der blev udstedt en Kundgørelse om, at Beboerne ikke maatte forlade Husene om Aftenen efter Klokkeren otte, tror jeg; dette blev dog ikke overholdt efter Bogstaven. – De tog Gidsler. Min Far slap maaske, fordi han var ved Indkvarteringen, men andre af Byens bekendte Borgere – en Snes Stykker – blev sat paa rekvirerede Bondevogne og eskorterede af Soldater ført Syd paa, jeg tror til Rendsborg, hvor de blev holdt fangne hele Krigen.

Jeg oplevede kun een uhyggelig Scene, da en Officer en Dag kom ind og overøste min Far med Skældsord og truede ham med, at han vilde hugge ham ned med Sablen, fordi min Far havde skaffet nogle Soldater daarligt Kvarter. Scenen blev igennem vor Nabo berettet til en højtstaaende Officer, der boede hos ham, og denne udtalte

sin store Misbilligelse og Beklagelse over, at en af hans Officerer saaledes havde forløbet sig.

Mange af de Menige kom til min Mor og bad hende hjælpe sig, og til min Far kom der polske Soldater og tryglede ham om at hjælpe dem til Flugt til København, noget han naturligvis ikke kunde indlade sig paa. Men den Forsikring blev stadig udtalt, at Soldaterne selv var lige saa kede af denne Krig som vi og kun ønskede den forbi saa snart som muligt.

Da Vaabenstilstanden var udløbet, og Krigen igen begyndte, var mange ganske fortvivlede og bange og talte om et Sted ved Limfjorden, hvor Danskerne vilde møde dem. Jeg ser endnu disse store, skikkelige Tyskere gaa som Barnepiger med mine smaa Søstre paa Armene. De bleve ogsaa godt behandlede og var vel ikke saa godt vant. – Jeg rejste mange Aar efter som voksen i Bayern sammen med en gammel, tysk Officer, der fik Vand i Munden, naar han tænkte paa den Forplejning, de fik oppe hos os: »Ihre kalte Küche – famös!«.

En komisk Episode morede man sig over. Paa den gamle, berømte Sønderbro var der fra gammel Tid midtvejs et Hejseværk med Søjler og Kjæder til at hejse Broklapperne op; ingen mindedes, at det nogensinde havde været brugt, men noget af det første Tyskerne gjorde, da de var komne ind i Byen, var at sende en Afdeling ned til Broen og som i salig Niels Ebbesøns Dage faa den gjort utilgængelig. Den gamle Bro vægrede sig ved at gaa op, og efter mange Anstrengelser maatte man lade den ligge. Der var desværre heller ikke nogen Fare paa Færde. Det viste senere Begivenhederne alt for godt.

Tiden gik, Krigen var forbi, og i yderste Stilfærdighed,

uden at man mærkede det, var Fjenden en Dag forsvunden – efterladende nogle Marodører, der siden bosatte sig og giftede sig som Borgere i Byen.

Krigen syntes ikke at have efterladt sig synlige Spor. I Handel og Vandel førte den til, at Jylland knyttedes nærmere til København, skjønt Stemningen under Krigen var meget københavnsk fjendtlig; man fandt, at Hovedstaden hyttede sig for meget selv. Til Gavn for denne blev Krigen. Købmændene i Provindsen havde mistet Forbindelsen med Hertugdømmerne, og mange Varer, som man før havde faaet fra Altona, Wandsbeck, Flensborg og Kiel, maatte man nu tage fra København. For min Fars Vedkommende gik det fremad, og det var paa denne Tid, at han endelig kunde erhverve hele den store Ejendom, han havde lejet, dengang han forlovede sig. Skønt han havde Brug for meget Pakhusrum, var Gaarden alligevel alt for stor til, at han kunde bruge alt, hvad der var af Plads. Han lejede derfor store Partier ud til en Mængde forskellige Erhverv, og det blev tilsidst en sand Noahs Ark. Der boede Handskemager, Skomager, Skræder, Skolelærer, Piskemager o. m. a.

I Gaarden saa jeg tidt en Handskemagersvend, der gavede Handskeskind, han endte som Borgmester i København, mens en Malersvend lige overfor hos Naboen ikke blot ogsaa blev Borgmester, men endte som Hovedstadens Overpræsident. Det var to af de første bekendte Socialister, Peter Knudsen og Jens Jensen.

Af alle de morsomme Mennesker, der boede i Gaarden, var Barberen en af de kuriøseste. Hans Far havde ogsaa været Barber, men tillige Kirurg – to Embeder, der dengang faldt sammen – og bar Titlen af Amtskirurg, hvilken

Fra Rosengaarden i Randers. Tegnet i Firserne.

paa et stort Messingskilt endnu stod udenpaa Barberstuen. Den nuværende Indehaver dyrkede dog ogsaa i Ny og Næ Professionen. Den første Tand, jeg fik trukket ud, besørgede han ved Hjælp af et mærkeligt Redskab, der lignede dem, Smedene benytter, naar de skoer Heste – men det hed sig i Gaarden, at Kapers – det var hans Navn – trak behageligt Tænder ud. Han var en meget fornem Mand at se til, lignede en nationalliberal Minister med store Flipper og kort klippede Bakkenbarter og havde et Udtryk, som om han var bekymret for os alle. Han var altid i Pengeforlegenhed og kunde ofte minde om Mr. Micawber. Han havde dannet en musikalsk Forening ved Navn »Euterpe« paa Grundlag af et ældgammelt, forgyldt Flygel, han ved en eller anden Anledning havde faaet ved en Slotsauktion, og som skal have tilhørt Christian VIII, hvorfor det altid benævnedes »salig Kong Christian VIII«. Naar Foreningen holdt sine Sammenkomster til Skræk for de øvrige Beboere, kom han gjerne ind til min Far om Formiddagen: »Det var 'en lille, øjeblikkelig' Forlegenhed, om han maa-ske kunde afse 'en lille, beskedne Sum'«, som han da ogsaa plejede at faa, og om Aftenen var der ingen Ende paa »Euterpes« Musik.

Morsomst var han, naar han et Par Gange om Aaret blev hentet ud til Gl. Estrup for at skære Grevindens Ligtorne. Grevens Vogn maatte holde længe udenfor, for at Naboerne kunde erfare, hvad der var paa Færde; med høj Røst raabte han ud af den aabne Dør til en af Svendene »Aah, Orla, spring ned til Bundtmager Zaun og laan en af hans bedste Pelse med Skindkrave«; han fik Pelsen paa og satte sig længe til Rette: »Aah, Rosa, skaf mig mine Hjorte-skindshandsker – og min Merskumpibe, den med Sølv-

beslag«, og naar han endelig var færdig, kørte han stolt som Amtskirurgen ud til Grevinden. –

Men der var flere lige saa morsomme Personer, som navnlig min Mor, der havde megen Sands for Humor, morede sig kosteligt over.

Aarene gik, og jeg skulde endelig i en ordentlig Skole, Latinskolen. Hvorledes jeg ganske umulige Dreng kom derind, har altid været mig en Gaade – jeg tænker, det var den lille Religionslærer, der hørte, at jeg kunde Balslevs Lærebog, der skaffede mig ind. Det var en stor Overgang fra den lille Pogeskole med Smaapiger at komme ind i en stor Drengeskole, hvor der var mange store Dreng, der havde Lyst til at banke en lille, frygtsom en og grundig »døbe« ham, som det hed, under Vandposten. Imellem den Snes Dreng, jeg sad sammen med, fik jeg imidlertid mange, flinke Kammerater. Men de fleste faldt fra, efterhaanden som jeg rykkede op i Klasserne, saa, da jeg naaede den sidste, var vi kun tre, der bleve Studenter.

Skolen selv var den mest umulige – en Skole som man nuomstunder vanskelig kan forestille sig. Den lededes af en meget brav Rektor med et sokratiskt Hovede, men som var en stakkels, forgældet Mand uden mindste Autoritet overfor et Lærerkorps af gamle, forbenede Filologer, som kun interesserede sig for deres Løn og ikke det mindste for Skolen og Eleverne. Jeg mindes ikke, at jeg i den henved halve Snes Aar, jeg var i Skolen, nogensinde har vexlet et privat Ord med nogen af Lærerne, endnu mindre har haft Sympathi for nogen af dem. Man havde Indtrykket af, at Undervisningen var dem den ulideligste Plage; de sad paa Kathedret og ventede med samme Længsel som Eleverne

paa, at Klokken skulde angive Timens Slutning, og styrkede ud ligesaa hurtigt som Eleverne.

En af dem i et meget vigtigt Fag – nemlig Fransk til Artium – sagde i det sidste Aar før Examen, naar Timen begyndte: »Ja ja, nu kan I jo se Pensummet igennem, om der er noget, I vil have Underretning om«, hvilket der naturligvis aldrig var; han tog en Bog frem, og vi passede vort paa forskellig Maade, jeg sad og tegnede, en Ven af mig skrev paa et fem-Akts Drama, og en tredie sov.

Og saaledes var det med de fleste Timer.

Vi havde en Lærer i Historie, en snurrig, gammel Herre at se paa, stor og svær, med en hvid Vest over den store Mave og et morsomt, jovialt Ansigt. Han hørte i Historie paa den Maade, at vi remsede op fra det Punktum, hvorfra vi havde for, ligegyldig med, hvad der kom forud og hvad der kom efter, men blot efter Bogens Bogstav; kunde vi begynde rigtigt med den første Sætning, kunde vi godt fortsætte med det værste Sludder, ja blot sige: ba, ba, ba, ba, naar vi bare kilede paa, saa fik vi ug. Kunde vi ikke hurtigt remse op, var det daarligt; fik saa en Dreng maadelig, sagde han meget gemytligt: »Vær ikke ked af det, du kan godt faa et ug«, og saa skrev han med Kridt paa Drengens Skulder et Sekstal, idet han lo over hele Ansigtet.

Et Eksempel paa hans Straffe: Vi havde staaende ved Siden af Kakkelovnen en stor, halvanden Alen høj Trækasse fyldt med Brændestykker. »Gaa nu hen og tøm Brændekassen«, sagde han til Synderen, og naar Kassen var tømt for Brænde, »tag saa og kryb op i Kassen og sæt Dig i den«. Hvorpaa han kaldte paa Ordens Duxen og bad ham fylde alt Brændet igen i Kassen, saa at kun Hovedet af

Drengen ragede op over Brændestykkerne, altsammen til stor Sjov for Klassen, men mest for ham selv. Han kom ofte for sent og maatte hentes; engang var jeg henne efter ham, han laa i Sengen – »Ja, det var de Stilebøger, jeg har gemt dem under Sengen ved Siden af Potten; kan du hente dem«, og jeg maatte kravle ind efter dem.

Andre Lærere var mindre godmodige og pryglede ganske barbarisk. En af dem slog Trommehinden i Stykker paa en Kammerat af mig. En af disse Bødler fik dog engang en morsom Lektion. Han plejede, naar han uddelte Lussinger, at tage Drengen frem paa Gulvet og rette hans Hoved til, skyde Hagen lidt op paa ham, lægge hans Hoved paa Siden, og saa stod han et Øjeblik og nød Situationen, indtil han lod Slaget falde med al Kraft paa Siden af Hovedet. Han havde en Dag trukket en Dreng frem og foretaget de sædvanlige Ceremonier, alt var klart, og han drev ham Lussingen, men i samme Øjeblik røg Drengens ene Øie henad Gulvet. Da skal den grumme Herre være bleven ganske forstenet af Skræk – han vidste ikke, at Drengen, der nylig var kommen ind i Skolen, havde et Glasøje.

Men nogle af Lærerne havde Eleverne ogsaa et syndigt Sjov med. Vi havde saaledes en Skrivelærer, der var fra Mecklenburg og nok engang var gaaet fallit dernede og nu var havnet i Randers; han havde Øgenavnet »Bim«. Dette Øgenavn fandtes en Morgen paa alle Gadedøre og Porte fra hans Hjem og til Skolen. Husenes Piger maatte ned og vaske det af, men næste Morgen stod det der igen. Til sidst maatte Rektor kalde hele Skolen sammen, true med en Standret og med at decimere Eleverne d. v. s. hver tiende skulde have en Omgang Spanskrør, om man ikke

angav Ophavsmanden. Det nyttede ikke noget, Bim stod stadig med Kridt paa Portene, indtil Eleverne bleve kede af Fornøjelsen.

En lille Lærer i Religion blev det saa hedt, at han ikke nøjedes med at gaa til Rektor, men gik til Forældrene. Hver Lørdag Eftermiddag havde den strænge Inspektør fri, og da var han Vikar; den Eftermiddag var det en Fest at gaa i Skole paa Grund af al den Kommers, vi kunde holde. Klasseværelserne laa i en lang Række med Døre imellem, saa at man igennem dem kunde se fra den øverste Klasse til den nederste, og et Kvarter før Undervisningen gik da Inspektøren igennem Klasserne. Naar nu en Udkigspost fra den øverste Klasse havde opserveret, at han var i den nederste, kommanderede han: »Kavallerichok!«. I Forvejen var den store, sorte Trætavle, der stod paa Ben ved Siden af Kathedret stillet saaledes, at den ved et let Puf væltede over Ende, og hver af Eleverne havde fra Brændekassen forsynet sig med et Par ordentlige Bøgeknolde. Idet Kommandoen havde lydt, rykkede vi forsigtigt Bordene, – det var meget lange, sammenhængende Borde –, støttet paa Knæene henimod Tavlen og slynged paa eengang Træstykkerne imod den, saa den styrtede om med et vældigt Brag, som lød igennem alle Klasserne. Religionslæreren styrtede naturligvis op til den øverste Klasse, men inden han naaede den, var alt roligt og paa Plads, og ingen vidste naturligvis noget om Spektaklet. – Men nu gentog Forestillingen sig i den nederste Klasse, som han med et lignende Resultat naaede.

Undervisningen bestod helt igennem af det mest aandløse Lektieterperi, og for mit Vedkommende sov jeg hele min Skoletid i Timerne og regnedes sikkert og vist ikke

Ved Udløbet af Randers Havn.
Efter Radering udsendt af Foreningen Fremtiden 1935.

med Urette for et meget svagt begavet Individ – af en af Lærerne kaldet Klassens Blyklump. En anden udbrød, da han hørte, jeg vilde være Student: »Det sølle Doverhoved og han vil studere, aah Herregud!«

Naa, var Skolen saaledes for os allesammen et Slaveri, tog vi Erstatning udenfor. Vi førte et herligt Liv i vore Hjem og med vore Kammerater. Min Far var mageløs til at tage sig af os Børn, selv om han havde haft en travl Dag. Naar jeg kom hjem fra Skole, det var enten Kl. 4 eller 5 – thi vi havde delt Skoletid fra 8-12 eller 1 og fra 2 til 4 eller 5 – gik jeg gerne en Tur udenfor Byen med ham, og desuden tog han mig ofte med ud i Byen for at vise mig alle mulige Ting, Værksteder, Fabriker el. lign., og

om Aftenen var han altid hjemme oplagt til en Passiar eller anden Underholdning.

Han skaffede mig mange forskelligartede Fornøjelser; saaledes lod han lave et dejligt, stort Dueslag, hvor jeg i mange Aar havde Duer, og naar han havde været i København, plejede han at tage nogle sjældne Exemplarer med til mig. Dengang galdt der andre Love for mange Ting end nu, og for Dueejere var det en Sport at fange andres Duer; vi afrettede vore egne til at jage i Flok; saa vi en Dag i Luften en enlig Due, blev Flokken jaget ud, man svingede fra Taget med en Stang med et Flag paa, Duerne blev ved at kredse over Slaget, og naar den enlige Due sluttede sig til Flokken, saa fløjtede man, kastede nogle Haandfulde Ærter ved Indgangen til Slaget, ens egne Duer styrtede sig strax ned og trak den fremmede med, og var alle kommen vel ind, saa Klappen i, og den fremmede Due var fanget. – Naa, det gik jo ogsaa ud over en selv, jeg mistede mange Duer, som jeg gik Byen igennem i Dage i Træk for at finde. – Men disse Duer havde vi megen Fornøjelse af, og der var mange i Byen, der holdt Duer, og som man byttede med for at faa sjældne Exemplarer.

Min Fars Faktotum blandt Haandværkerne var Snedker Hundrup. Ham fik min Far til paa Loftet at lave et lille primitivt Snedkerværksted, hvor jeg i min Skoletid lavede mange Ting, ligesom jeg ogsaa en Tid gik paa Snitteskole om Aftenen, hvor alt muligt blev fremstillet fra Sykurve til Pibebrædter. – Engang satte han Glastagsten i et lille Tagkammer for at jeg kunde fremelske Planter, som jeg havde mange af i Potter og Kasser.

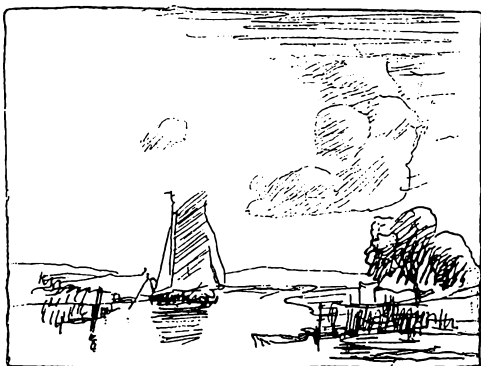
Naar Sommeren kom, og Vejret om Søndagen var smukt, sagde Far til min Mor: »Synes du ikke, vi skulde

sende Bud til Carlsen«, og saa blev jeg sendt op til Carlsen, som kom med en mageløs, gammel Wienervogn med to Heste for, og saa kørte vi om Eftermiddagen til Støvringgaard Klosters Skov, til Østrup eller til Fussingø, drak Kaffe, spadserede i Skoven, ledte efter Mærkeligheder og endte med at spise en god, medbragt Aftensmad udenfor et Skovfogedsted eller besøgte nogle af de Bønder, vi kendte, i de store, rige Bondebyer, der laa ved Gudenaen.

Og da jeg blev en nogenlunde stor Dreng, tog han mig paa en rigtig Langfart til Schweiz og senere til Rhinen og andre Steder; paa disse Ture med min Far lærte jeg, hvad jeg ikke lærte i Skolen, og jeg har selv som en gammel Far fulgt hans Exempel.

Gammel Skibstømmerplads i Randers.
Radering udsendt af Den danske Radeerforening 1935.

Johan Rohde: Erindringer fra min Barndom i Randers er sat med Monotype Bembo, og trykt i Nordlundes Bogtrykkeri, København. Klicheerne er udført af Valdemar Johannessen og Knud Hendriksen.

De gengivne Tegninger og Raderinger er af Forfatteren.
Silhuetten paa Omslaget er klippet af Johan Rohde, da han var Dreng.
Tegningen ovenfor af en Kaag paa Gudenaen er Udkast til en
Radering fra ca. 1932.

Udgivet af Foreningen Fremtiden
i Anledning af Johan Rohdes Hundredaarsdag
ved H. P. Rohde.

